

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

ПРЕДСТАВНИЦТВО

Київ - 2006

ББК 67.9(4УКР)304
Г67

Видання здійснено за сприяння програми МАТРА в рамках українсько-нідерландського проекту “Впровадження Цивільного кодексу в Україні”

Колектив авторів:

Горбунова Л.М. - заступник Міністра юстиції, кандидат юридичних наук;

Богачов С.В. - начальник Управління координації правової роботи та правової освіти;

Красій Г.В. - провідний спеціаліст Управління координації правової роботи та правової освіти.

Горбунова Л.М.

Г67 Представництво / Л.М.Горбунова, С.В.Богачов, Г.В.Красій; М-во юстиції України.– К.: [ТОВ “Поліграф-Експрес”], 2006. – 49 с. – Бібліогр.: с. 48.

Даний методичний посібник має на меті докладніше розкрити питання представництва, значення якого полягає у тому, що завдяки цьому інституті фізичні та юридичні особи мають можливість повніше здійснювати свої повноваження, захищати інтереси в суді; сприятти реалізації цивільних прав недієздатними особами та малолітніми за допомогою кваліфікованих юристів.

Це видання буде корисним для тих, хто шляхом самоосвіти прагне оволодіти знаннями, що стосуються інституту представництва, а також для тих, хто має на меті здійснювати функції представника або доручати представляти свої інтереси іншим особам.

Підготовлено відповідно до законодавства України станом на 3 липня 2006 року.

Вступ

Історичною подією для українського народу стало прийняття Верховною Радою України 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України, яка започаткувала політичні, правові, економічні та соціальні засади розбудови Української держави. Законом України "Про економічну самостійність Української РСР" були визначені зміст, мета та основні принципи економічної самостійності України як суверенної держави.

Прийняття Цивільного кодексу України, поклало початок процесу формування нової правової системи, від ефективності цивільно-правового регулювання якого залежить успіх ринкових реформ в Україні.

Протягом останніх десяти років в Україні активно формувалася принципово новий інститут права власності, в якому центральне місце посів Закон України "Про власність" від 7 лютого 1991 року. Положення цього закону стали визначальними для прийняття низки інших законів у сфері виробничої діяльності та підприємництва.

Прийнята у 1996 році Конституція України закріпила право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Проте існують певні обставини, через які особа не може здійснювати певні дії - в силу закону або через фізичні вади. Тоді для реалізації свого права потрібна особа, яка б представляла її, тобто була представником.

ПОНЯТТЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА

Що ж включає в себе поняття представництва і хто може бути представником?

Отже, представництво є однією з форм здійснення громадянами та юридичними особами належних їм цивільних прав та обов'язків.

Згідно зі статтею 237 Цивільного кодексу України представництво є правовідношенням, відповідно до якого одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.

Згідно з цим, представництво характеризується наступними ознаками:

- цивільні права та обов'язки належать одній особі, а здійснюються безпосередньо іншою;

- представник вчиняє певні юридичні дії (вчинення виключно фактичних (не юридичних) дій представництвом не охоплюється);

- представник діє не від свого імені, а від імені іншої особи;

- представник діє виключно в межах наданих йому повноважень;

- правові наслідки настають не для представника, а для особи, яку він представляє. Якщо укладена представником угода спричинила для контрагента збитки, то зобов'язаною стороною буде не представник, а та особа, яка надала йому повноваження для вчинення цієї угоди.

Значення представництва полягає у тому, що саме завдяки цьому інституту юридичні особи мають можливість повніше здійснювати свої повноваження, захищати інтереси в суді, господарському та третейському суді за допомогою кваліфікованих юристів. Завдяки представництву стає можливою реалізація цивільних прав недієздатними особами, малолітніми. Потреба представництва зумовлена й тим, що у випадках тривалої відсутності за місцем постійного проживання, тяжкої хвороби та інших обставин громадянин не завжди має змогу особисто здійснювати нада-

ні йому законом можливості: отримувати заробітну плату, пенсію, поштові перекази, керувати транспортними засобами, розпоряджатися майном, захищати свої інтереси в суді тощо. І саме в цих випадках йому на допомогу приходить представник.

Представник вчиняє юридичні дії, заступаючи місце особи, яку він представляє і від імені якої виступає. Саме ці ознаки відрізняють представництво від чималої низки подібних відносин.

Однак слід зазначити, що не всякі угоди можуть бути вчинені представником. Зокрема, ч. 1 ст. 238 ЦК вказує, що представник може бути уповноважений на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє. Але це не означає, що опікун, призначений малолітньому, може вчиняти лише дрібні побутові правочини. Навпаки, він ніби доповнює недостатню дієздатність малолітнього, а тому може вчиняти за останнього будь-які правочини, крім тих, що заборонені законом.

Крім того, не допускається укладання через представника правочину, який за своїм характером може вчинятися тільки особисто, а також інших правочинів, вказаних в законі. Наприклад, договір довічного утримання, заповіт, трудовий договір, реєстрація шлюбу, всиновлення тощо - це ті юридичні дії, які мають здійснюватися лише особисто.

Усі юридичні дії представник забор'язаний здійснювати лише особисто. З метою захисту цивільних прав та інтересів того, кого представляють, законом встановлена заборона укладання правочину представником стосовно себе особисто або стосовно іншої особи, представником якої він одночасно є. Наприклад, опікун не може укласти угод зі своїм підопічним, а також представляти його при укладенні угод або веденні судової справи між підопічним і своїми близькими родичами.

Логічно, що зі згоди особи, яку представник одночасно представляє, такі дії можуть бути допущені. Така ситуація передбачається ч.3 ст. 238 та ст. 243 ЦК, присвяченою комерційному представництву. Дотальніше цей вид представництва ми розглянемо у наступних розділах.

Отже, метою представництва є здійснення представником угод та інших юридичних дій в інтересах і за рахунок особи, яку він представляє. Угоди, які вчиняються представником, є його власними, самостійними вольовими діями, які створюють, змі-

нують або припиняють цивільні права і обов'язки у іншої особи - особи, яку представляють.

Які суб'єкти можуть брати участь у відносинах представництва?

Одже, представництво є системою, яка включає правовідносини:

- між тим, кого представляють, і представником (регулюються договором доручення);

- між тим, кого представляють, і третьою особою (регулюються укладеним правочином, наприклад, договором купівлі-продажу, договором застави тощо);

- між представником і третьою особою (повноваження для представництва надаються довіреністю).

Так, слід розрізнити трьох суб'єктів правовідносин: особу, яку представляють, представника та третю особу.

Особою, яку представляють, може бути будь-яка правоздатна особа: фізична – з народження, юридична – з моменту виникнення, незалежно від стану дієздатності. У випадках законного представництва особою, яку представляють, може бути лише дієздатна або частково дієздатна фізична особа. Що ж стосується добровільного представництва, яке ґрунтується на волевиявленні того кого представляють, то в цьому випадку може бути лише повністю дієздатна особа або особа з неповною цивільною дієздатністю.

Коло осіб, які можуть бути представниками, є більш вузьким. Представником є громадянин або юридична особа, які мають повноваження на здійснення юридичних дій від імені особи, яку представляють. Представники- громадяни, як правило, мають достатній обсяг дієздатності. За загальним правилом це повнолітні, тобто особи, що досягли 18-літнього віку. Як виняток, представниками можуть бути особи, які досягли трудового повноліття, тобто 16-річного віку.

Третьою особою, з якою внаслідок дії представника встановлюються, змінюються або припиняються цивільні права та обов'язки, може бути будь-який суб'єкт цивільного права.

Не є представником особа, яка хоч і діє в чужих інтересах, але виступає від власного імені, а також особа, уповноважена на ведення переговорів щодо можливих у майбутньому правочинів.

Представництво необхідно відрізнити від інших зовнішньо подібних до нього, але різних за правовою природою відносин, які складаються у цивільному обороті. Так, представника потрібно відрізнити від посередника, який сам не укладає угоду, а лише веде переговори, сприяє укладенню правочину сторонами. Діяльність представника дуже схожа на діяльність комісіонера, який виступає як самостійний учасник цивільного обігу, сам набуваючи прав і обов'язків за договором. Також, ще за критерієм вияву волі, від представника відрізняється рукоприкладч, який лише допомагає в оформленні угоди, підписує її за особу, яка не може це зробити власноручно внаслідок фізичної вади, хвороби або з будь-яких інших причин (наприклад, підписує заповіт).

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРЕДСТАВНИКА

Якими ж є повноваження представника?

Для того, щоб дії представника створили юридичні права і обов'язки для особи, яку представляють, необхідно, щоб представник мав відповідні повноваження, котрими визначаються зміст і межі дій, який представник може вчиняти від імені особи, котру він представляє.

Повноваження - це міра можливого поведження представника стосовно третіх осіб. Саме в силу наданих йому повноважень представник укладає з третіми особами угоди і чинить інші юридичні дії від імені і в інтересах особи, яку представляють.

Дії представника створюють, змінюють або припиняють цивільні права і обов'язки особи, яку представляють лише тоді, коли вони відбуваються в межах наданих представнику повноважень. Якщо ж представник перевищує свої повноваження, особа, яку представляють, звільнена від будь-яких зобов'язань перед третьою особою, з котрим представник вступив у правові відношення від його імені.

За характером походження та своїм змістом повноваження є суб'єктивним правом, яке делеговано представникові на підставі вказівки закону або волі особи, яку представляють. Цьому праву не протистоїть конкретний обов'язок якої-небудь особи - ні особи, яку представляють, ні третіх осіб. Здійснення повноважень представником є юридичним фактом, який породжує права та обов'язки особи, яку представляють. Наявність у представника повноважень є обов'язковою умовою будь-якого представництва.

Проте, зустрічаються і такі випадки, коли угоди та інші юридичні дії від імені і в інтересах одних осіб відбуваються іншими особами, які не мають на це необхідних повноважень. Частіше, у реальному житті має місце так зване мнине представництво, коли учасники цивільного обороту думають, що діють відповідно до правил про представництво, але в дійсності представник відповідним повноваженням не володіє. Прикладами такого мнимого представництва можуть служити випадки невірного оформлення довіреності, припинення її дії в зв'язку з закінченням терміну дії, скасуванням її особою, яку представляють тощо.

В усіх випадках неправомірного оформлення угод або інших юридичних дій, які були зроблені однією особою від імені і в інтересах іншої, не породжують для останньої відповідних прав і обов'язків, але вона може вважатися правомірною тільки в тому випадку коли особа, яку представляють в подальшому, схвалить цю угоду. По своїй юридичній природі наступне схвалення угоди є односторонньою угодою, яке було зроблено на власний розсуд особою, яку представляють. Схвалення угоди може бути виражено як у письмовій формі, наприклад у вигляді листа, телеграми, факсу тощо, так і шляхом конклюдентних дій (тобто дії, які виражають волевиявлення особи на укладання угоди), наприклад прийняттям виконання, виробництвом розрахунків тощо. Важливо лише, щоб із дій особи, яку представляють, однозначно випливало пряме схвалення угоди. Схвалення угоди особою, яку представляють, діє з оберненою силою, тобто робить угоду дійсною з моменту її вчинення.

Як свідчить судова та господарська практика, непоодинокими є випадки, коли представники укладають угоди з перевищенням наданих їм повноважень або взагалі не маючи повноважень. В таких випадках неуповноважений представник, якщо його дії носили свідомий протиправний і винний характер, може бути притягнутий третьою особою до відповідальності за заподіяння шкоди. У роз'ясненні Вищого Господарського суду України "Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням угод недійсними" від 12 березня 1999 р. № 02-5/111 зазначається, що у разі, коли угода укладена представником юридичної особи або керівником її відокремленого підрозділу без належних повноважень на її укладення або з перевищенням цих повноважень, вона має бути визнана недійсною, як така, що не відповідає вимогам закону. При цьому припущення про те, що сторона, з якою укладено угоду, знала або повинна була знати про відсутність у представника юридичної особи або керівника її відокремленого підрозділу повноважень на укладення угоди, ґрунтується на її обов'язку перевіряти такі повноваження.

Іноді угоди укладаються представником, але в них не згадується ім'я особи, яку представляють (наприклад, коли угоду укладає керівник філії банку від свого імені). Розглядаючи спір, який

виникає з приводу такої угоди, арбітражні суди відповідно до зазначеного роз'яснення виходять з такого: якщо керівник відокремленого підрозділу юридичної особи мав відповідні повноваження, але у тексті угоди помилково відсутні вказівки на те, що її укладено від імені юридичної особи, то сама лише ця обставина не може бути підставою для визнання угоди недійсною. У таких випадках угоду слід вважати укладеною від імені юридичної особи.

Як уже зазначалось, повноваження - це певні юридичні дії, які представник здійснює від імені особи, яку він представляє. Підставами виникнення повноважень, тобто тими юридичними фактами, з наявністю яких закон пов'язує виникнення повноважень, є:

1) волевиявлення особи, яка бажає мати представника, виражене у встановленій законом формі. Це волевиявлення може бути виражене або в договорі доручення, або, найчастіше, у вигляді довіреності;

2) призначення або обрання особи на посаду, виконання обов'язків якої вимагає певних юридичних дій від імені іншої особи:

а) призначення або обрання керівником підприємства;

б) призначення опікуном;

в) призначення на певну посаду на підприємстві чи в установі, яка надає послуги населенню шляхом укладання угод (касир, продавець, приймальник, гардеробник). Повноваження цих осіб відображені у відповідних відомчих положеннях, інструкціях. Довіреність їм не потрібна, оскільки вони виконують обов'язки за посадою у службовий час, а обсяг їхніх повноважень впливає із обстановки, в якій вони працюють. У той же час, коли, наприклад, продавцеві доручається укласти договір охорони, то звичайно, при цьому вже вимагається довіреність, оскільки дана особа перестає бути представником за посадою, а мусить набути повноважень представника за довіреністю:

3) наявність адміністративного акта, що дозволяє особі вчиняти певні дії як представникові іншої особи;

4) відносини материнства, батьківства, усиновлення, удочеріння, які відповідним порядком оформлені тощо.

Якими є підстави виникнення та які види представництва існують?

Таким чином, ми робимо висновок, що обсяг та характер повноважень представника залежить від тих юридичних фактів, з яких виникає представництво. Отже, розрізняють такі види представництва:

- 1) представництво, яке ґрунтується на договорі ;
- 2) представництво, яке ґрунтується на законі;
- 3) представництво, яке ґрунтується на адміністративному акті.

Під добровільним або договірним представництвом розуміється представництво від імені дієздатного громадянина або юридичної особи, які мають можливість самостійно вести свої справи, але використовують послуги представника. При цьому особа, яку представляють, визначає не тільки особу представника, а і його повноваження. Відношення між представником і тим, кого представляють, регулюється шляхом видачі довіреності або шляхом укладення договору доручення, за яким одна сторона (повірений) зобов'язується виконати від імені й за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії.

ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ВИДИ ПРЕДСТАВНИЦТВА

Що таке комерційне представництво?

Комерційне представництво є різновидом добровільного представництва. Згідно зі ст. 243 ЦК комерційним представником є особа, яка постійно та самостійно виступає представником від імені підприємців при укладенні ними договорів у сфері підприємницької діяльності. Таким чином, комерційне представництво являє собою діяльність, яка здійснюється особою самостійно, на свій ризик і спрямована на систематичне одержання прибутку від надання послуг з представництва осіб при укладенні ними договорів у сфері підприємництва.

Договір на комерційне представництво є оплатним. Особа, яку представляють, зобов'язана сплатити представнику винагороду за вчинені дії, крім, випадків, коли в самому договорі міститься вказівка на його безоплатний характер. Якщо така вказівка відсутня, і одночасно договором не встановленні розмір винагороди і порядок його сплати, особа, яку представляють, оплачує за комерційне представництво суму, котра звичайно стягується за послуги аналогічного характеру. Крім того, представник має право на відшкодування витрат, понесених ним при виконанні доручення. У разі укладення договору від імені кількох підприємців одночасно витрати поділяються між ними у рівних частках, якщо інше не передбачено угодою сторін.

Головна особливість комерційного представництва полягає в тому, що за згодою сторін та у випадках, передбачених законом допускається одночасне комерційне представництво різних сторін правочину. Повноваження комерційного представника може бути підтвержене письмовою угодою між ним та особою, яку представляють, або довіреністю.

Найчастіше комерційне представництво здійснюється на підставі договору доручення, за яким одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Цей договір має визначити обсяг

наданих комерційному представнику повноважень та порядок їх реалізації. Повноваження комерційного представника також можуть бути підтвержені довіреністю. Особливості комерційного представництва в окремих сферах підприємницької діяльності встановлюються законом. Наприклад, комерційному представнику може бути надане на певний строк виключне право щодо укладення угод від імені та за рахунок довірителя та (або) на певній території. Довіритель у цьому випадку не вправі призначити на цій території інших комерційних представників.

Що являє собою представництво за законом?

Представництво, яке виникає на підставі закону та адміністративного акта є обов'язковим, оскільки воно встановлюється незалежно від волі особи, яку представляють.

Коли відносини представництва виникають за прямою вказівкою закону, цей вид представництва називають законним. Так, згідно ст. 242 ЦК до нього відносять: 1) представництво батьками (усиновлювачами) своїх малолітніх та неповнолітніх дітей; 2) представництво опікуном малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною. Цей перелік не є вичерпним: законне представництво можливе також в інших випадках, встановлених законом.

Характерною особливістю представництва за законом є його спрямованість на захист прав та законних інтересів осіб, які через малолітство, недоумство або душевну хворобу не можуть піклуватися про себе самі, а тому є недієздатними або лише частково дієздатними. У зв'язку з цим воля таких осіб для вирішення питання про необхідність представництва їхніх інтересів зовні не має значення.

Отже, законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей є батьки. Це положення закріплено не лише в Цивільному кодексі, але й у Сімейному кодексі. Право батьків представляти своїх малолітніх та неповнолітніх дітей ґрунтується на такій складній юридичній сукупності, як норма закону і подія (народження дитини), а для представництва батька до того ж потрібна наявність акту цивільного стану (шлюбу з матір'ю дитини),

правочину (заяву про визнання себе батьком дитини за відсутністю шлюбу з матір'ю), рішення суду про визнання себе батьком дитини. Законними представниками малолітніх та неповнолітніх дітей є також усиновлювачі, котрі за своїм правовим становищем прирівнюються до батьків. Їхнє право на представництво ґрунтується на нормі закону та рішення про усиовлення.

Батьки (усиновлювачі) можуть укладати за малолітніх дітей будь-які правочини. Але управління майном дітей батьки (усиновлювачі) здійснюють за умови, що укладання правочину не суперечить інтересам дітей. Що стосується неповнолітніх дітей, то за загальним правилом вони вчиняють більшість правочинів самі, але зі згоди батьків (усиновлювачів) або піклувальників. Отже, законне представництво стосовно цих осіб можливе лише у випадках, передбачених законом.

Виникнення повноваження в опікуна ґрунтується на положеннях ч. 2 ст. 242 ЦК, згідно з якою опікун є законним представником малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною, а також на адміністративному акті (рішення про призначення опікуном). У сукупності ці юридичні факти є достатньою умовою виникнення у опікуна повноваження для діяльності як законного представника. Тому при здійсненні ним діяльності від імені опікуваного необхідно подати відповідний документ про призначення опікуном.

Опікуни здійснюють усі дії, які міг би здійснити сам опікуваний, якби був дієздатним. Проте вони без дозволу органів опіки та піклування не мають права здійснювати від імені підопічних правочини, що істотно зачіпають майнові інтереси останніх. Дозвіл органу опіки та піклування, що видається опікуну на здійснення такого правочину, встановлює для нього додаткові повноваження крім тих, що вже передбачені законом.

Представництво, при якому повноваження представника виникають із адміністративного розпорядження особи, яку представляють або із акта органу юридичної особи, являє собою представництво, яке ґрунтується на адміністративному акті. Таке представництво виникає, наприклад, внаслідок видання органом юридичної особи наказу про призначення працівника на посаду, пов'язану із здійсненням представницьких функцій, зокрема з укладенням угод.

ПЕРЕДОРУЧЕННЯ

Що слід розуміти під передорученням?

Представник зобов'язаний особисто вчинити дію, передбачену наданим йому повноваженням. Але він може також передоручити її здійснення іншій особі, якщо таке передоручення передбачене договором або дозволене тим, кого представляють, в іншій формі (у листі, телеграмі тощо). Передоручення може також ґрунтуватися на положеннях акта цивільного законодавства. Зокрема, таким спеціальним положенням є передбачене ч. 1 ст.240 ЦК правило, згідно з яким представник має право здійснити передоручення, якщо це зумовлено метою охорони інтересів особи, яку він представляє.

Оскільки передоручення може мати місце лише при добровільному представництві, то як правило здійснюється шляхом видачі довіреності представником своєму заміснику або шляхом внесення змін у договір (договір доручення або інший), який є підставою представництва.

Довіреність, що видається у порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню, крім випадків видачі довіреності на одержання заробітної плати, стипендії, пенсії, аліментів, інших платежів та поштової кореспонденції (поштових переказів, посилок тощо), яка може бути посвідчена посадовою особою організації, в якій довіритель працює, навчається, перебуває на стаціонарному лікуванні, або за місцем його проживання. Строк, на який видається довіреність, не може перевищувати терміну дії основної довіреності, на підставі якої вона видана.

Представник, який передав свої повноваження іншій особі, мусить повідомити про це особу, яку він представляє, та надати їй необхідні відомості про особу, якій передані відповідні повноваження (замісника). Невиконання цього обов'язку покладає на особу, яка передала повноваження, відповідальність за дії замісника як за свої власні. Це правило закріплене в інтересах особи, яку представляють, оскільки у разі незгоди з передорученням особа, яку представляють, може в будь-який момент скасувати довіреність. Якщо ж представник не повідомив особі, яку представляє, про передоручення, він несе відповідальність за дії особи, якій передав повноваження, як за свої власні.

Оскільки при передорученні має місце передача представником його повноважень третій особі (заміснику), тобто відбувається заміна осіб у внутрішніх відносинах представництва із збереженням останніх, то це не впливає на існування самих відносин представництва. Тому правочин, вчинений після передоручення замісником первісного (головного) представника, так само створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє, як це було б при діях первісного представника.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЗА ДОГОВОРОМ

Що таке довіреність?

Представництво, яке ґрунтується на договорі, може здійснюватися за довіреністю. Згідно ч. 3 ст. 244 довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами.

За своєю юридичною природою довіреність являє собою односторонню угоду, яка визначає повноваження представника. Тому її видача не вимагає згоди представника, а прийняття довіреності або відмова від неї є правом представника. Довіреність адресована третім особам та засвідчує повноваження представника перед третіми особами. Зміст довіреності визначається межами правоздатності особи, яку представляють. За загальним правилом, довіреність може видаватися тільки дієздатними громадянами. Неповнолітні громадяни можуть самостійно видавати довіреності в обсязі тих прав, які вони можуть здійснювати самостійно.

Довіреність юридичній особі може бути видана тільки на укладання угод, які не суперечать її статутіві (положенню) або загальному положенню про організації даного виду.

Представництво за довіреністю може ґрунтуватися на акті органу юридичної особи. Такий акт має бути оформлений належним чином (підписаний керівником, завірений печаткою юридично ї особи тощо).

Довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі. Таке положення впливає з того, що довіреність як документ, що підтверджує повноваження представника, адресована тим особам, з ким можливе укладення правочинів від імені особи, яка видала довіреність. Оскільки йдеться про врахування саме їх інтересів, то й право на ознайомлення з довіреністю існує насамперед у них.

Узагальнюючи зазначене вище, впливає низка вимог до довіреності:

- 1) вона може бути вчинена лише у письмовій формі;

2) як кожен документ, має містити необхідні реквізити: вказівку на суб'єктів, місце, дату видачі тощо;

3) у довіреності має бути зазначений обсяг повноважень, наданий представникові особою, яку представляють;

4) може бути видана без зазначення строку і зберігати чинність до її припинення.

Які існують види довіреностей?

Залежно від змісту та обсягу повноважень, що надаються повіреному особою, яку він представляє, розрізняють три види довіреності:

- 1) загальна довіреність;
- 2) спеціальна довіреність;
- 3) разова довіреність.

Загальна, - ще її називають генеральною довіреністю, уповноважує представника на здійснення правочинів та інших юридичних дій різного характеру, тобто видається на вчиення широкого кола угод та юридичних дій (наприклад, генеральною є довіреність, яка видається керівникові філії юридичної особи).

Спеціальна довіреність надає повноваження на здійснення юридичних дій або правочинів певного типу, тобто видається представникові на здійснення багатьох однорічних юридичних дій, наприклад, довіреність на придставництво у суді, довіреність, яка видається експедиторові на отримання вантажів від залізниці.

Якщо особа, яку представляють, уповноважує представника на здійснення якого-небудь одного правочину або юридичної дії, то довіреність у цьому випадку буде називатися разовою довіреністю. Такою може бути, наприклад, довіреність на отримання зарплати, на підписання певного договору тощо.

Довіреність призначається для третіх осіб, які з її тексту дізнаються, якими повноваженнями наділений представник. Для самого повіреного довіреність ніяких самостійних прав на майно, отримане для здійснення угоди, не породжує.

Юридична сила довіреності не залежить від отримання згоди на її видачу з боку представника, оскільки повноваження виникає незалежно від згоди останнього. Інша річ, що здійснення цього повноваження залежить від представника, бо він сам вирішує, чи використати довіреність для здійснення діяльності на користь іншої особи (довірителя), чи відмовитися від неї.

Якою може бути форма довіреності?

Форма довіреності повинна відповідати формі, в якій відповідно до закону має вчинятися правочин. Довіреність завжди має письмову форму. Вона може бути простою письмовою або письмовою нотаріальною. Нотаріальне посвідчення довіреності потрібне, зокрема, на здійснення правочинів, нотаріальна форма для яких обов'язкова (наприклад, правочини купівлі або продажу жилих будинків).

Крім того, довіреність, що видається у порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню, крім випадків передоручення одержання заробітної плати, стипендії, пенсії, аліментів, інших платежів та поштової кореспонденції (поштових переказів, посилок тощо), коли довіреність може бути посвідчена посадовою особою організації, в якій довіритель працює, навчається, перебуває на стаціонарному лікуванні, або за місцем його проживання.

Але передбачаються й такі випадки, коли довіреність, посвідчена спеціально уповноваженими на це органами, прирівнюється до нотаріально посвідченої. Аналогічний перелік осіб, що мають право засвідчувати довіреність, закріплений у ст.40 Закону "Про нотаріат".

Зокрема до нотаріально посвідчених прирівнюються:

- довіреності військовослужбовців та інших осіб, що перебувають на лікуванні в госпіталях, санаторіях та інших військово-лікувальних установах, посвідчені начальниками, їх заступниками по медичній частині, старшими і черговими лікарями цих госпіталів, санаторіїв та інших військово-лікувальних установ;

- довіреності військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ і військово-навчальних за-

кладів, де немає державних нотаріальних контор, приватних нотаріусів, посадових осіб і органів, що здійснюють нотаріальні дії, - також довіреності робітників і службовців, членів їх сімей та членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ і закладів;

- довіреності осіб, що знаходяться у місцях позбавлення волі, посвідчені начальниками місць позбавлення волі.

Довіреність, укладена у простій письмовій формі, як і та, що засвідчена не тим органом або посадовою особою, на які покладено здійснення даних функцій, не може вважатися виданою з дотриманням встановленого законом порядку, а отже, має бути визнана недійсною.

Законодавство передбачає наявність у довіреності обов'язкових реквізитів. Такими обов'язковими реквізитами є дата її вчинення. Відсутність у довіреності дати вчинення робить її недійсною. Іншим обов'язковим реквізитом є підпис довірителя, а для довіреності, яка видається від імені юридичної особи, - прикладання печатки цієї юридичної особи.

Довіреність на одержання заробітної плати та інших платежів, пов'язаних з трудовими відносинами, на отримання винагороди авторів і винахідників, пенсій, допомог і стипендій, грошей з установ ощадних банків, а також на отримання кореспонденції, у тому числі грошової і посилочної, може бути посвідчена організацією, в якій довіритель працює або навчається, житлово-експлуатаційною організацією за місцем його проживання, а також адміністрацією стаціонарної лікувально-профілактичної установи, у якій він знаходиться на лікуванні.

Довіреності, які видаються юридичними особами, крім тих, що видаються в порядку передоручення, не потребують нотаріальної форми. Довіреність від імені юридичної особи видається за підписом її керівника і скріплюється печаткою цієї організації.

На який строк може бути дійсна довіреність?

Строк дії довіреності, який встановлюється у ній, за загальним правилом, не може перевищувати трьох років. Якщо термін дії у довіреності не вказаний, вона зберігає силу аж до її припинення.

Проте існує спеціальне обмеження строку дії довіреності, виданої в порядку передоручення: вона не може діяти довше, ніж основна довіреність, на підставі якої видана довіреність про передоручення.

Для того, щоб відлік терміну дії довіреності був можливим, у кожній довіреності обов'язково має бути вказана дата її видачі. Недотримання цієї вимоги закону спричиняє недійсність довіреності як документа, що підтверджує повноваження представника. Тобто, вона не має правового значення ні для сторін відносин добровільного представництва, ні для третьої особи.

Особа, якій видано довіреність, повина особисто вчиняти ті дії, на які вона уповноважена. Вона може передоручити їх вчинення іншій особі, якщо уповноважена на це довіреністю або примушена до цього обставинами для охорони інтересів особи, яка видала довіреність. Передоручення оформляється нотаріально посвідченою довіреністю. Строк дії такої довіреності не може перевищувати строку дії основної довіреності, на підставі якої її видано. Особа, яка передала повноваження іншій особі, має сповістити про це того, хто видав довіреність, і подати йому необхідні відомості про особу, якій передано повноваження. Невиконання цього обов'язку покладає на особу, що передала повноваження, відповідальність за дії особи, якій вона передала повноваження, як за свої власні.

Коли довіреність припиняється?

Згідно з ч.1 ст.248 ЦК, довіреність припиняється внаслідок закінчення її терміну, а стосовно разової довіреності - здійсненням представником дій, на які він уповноважений.

Особа, яка видала довіреність, має право в будь-який час її скасувати, а особа, якій довіреність видано, може відмовитись від неї, що теж призводить до припинення дії довіреності. Угода про відмову від цього права недійсна. З припиненням довіреності втрачає силу передоручення.

Довіреність припиняється в зв'язку з припиненням юридичної особи, що є представником або особою, яку представляють, у зв'язку зі смертю, визнанням недієздатним, обмежено дієздатним

або безвісно відсутнім чи представника, чи особи, яку представляють. Це положення ґрунтується на загальному правилі про те, що і представником, і особою, яку представляють, можуть бути лише повністю дієздатні особи.

Оскільки передоручення засновується на вперше виданій довіреності, то з припиненням дії останньої втрачає силу і передоручення.

Припинення дії довіреності має наслідком припинення повноважень представника. У зв'язку з цим у особи, яку представляють, і її правонаступників виникає низка обов'язків. Особа, що видала довіреність і згодом скасувала її, зобов'язана сповістити про скасування особу, якій довіреність видана, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була дана довіреність. Подібні дії повинні здійснити правонаступники (спадкоємці фізичної особи, яка померла, і правонаступники реорганізованої юридичної особи) у випадку:

- а) припинення довіреності внаслідок припинення юридичної особи, від імені якої видана довіреність;
- б) смерті фізичної особи, яка видала довіреність, визнання її недієздатною, обмежено дієздатною або безвісно відсутньою.

Представник не може відмовитися від вчинення дій, які були визначені довіреністю, якщо ці дії були невідкладними або такими, що спрямовані на запобігання заподіяння збитків особі, яку він представляє, чи іншим особам. Представник відповідає перед особою, яка видала довіреність, за завдані збитки у разі недодержання ним вимог законодавства в разі відмови від вчинення дій.

Після припинення довіреності представник зобов'язаний повернути довіреність особі, яку він представляє. Зробити це слід негайно, тобто у мінімальний строк, як тільки з'явиться така можливість.

Коли довіреність скасовується?

Дія довіреності як документа, що підтверджує повноваження, може припинитися також у будь-який момент у зв'язку із скасуванням її особою, яку представляють. Таке право на односторон-

не припинення довіреності пов'язане з довірчим характером цієї угоди. Причому закон особливо підкреслює, що відмова від цього права є недійсною. Проте законом може бути встановлено право особи видавати безвідкличні довіреності на певний час. Це положення є винятком із загального правила про нікчемність відмови довірителя від свого права на скасування довіреності. Застосовуватися воно має до тих випадків, коли впевненість представника та третьої особи у стабільності повноважень, передбачених у довіреності, може бути визначальною для встановлення та існування відповідних правовідносин. Слід зазначити, що хоча Цивільному кодексі говориться про можливість встановлення у законі права особи «давати безвідкличні довіреності на певний час, але, очевидно, у цьому випадку йдеться не про право особи, а про обмеження права останньої на скасування довіреності протягом певного часу, що ґрунтується на її попередній згоді на таке обмеження.

Скасування довіреності має юридичне значення для представника і третіх осіб лише в тому випадку, якщо вони були сповіщені про це. Скасування довіреності тягне припинення повноважень представника. У зв'язку з цим у особи, яку представляють, і її правонаступників виникає низка обов'язків. Особа, що видала довіреність і згодом скасувала її, зобов'язана сповістити про скасування особу, якій довіреність видано, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була дана довіреність.

Права і обов'язки стосовно третьої особи, що виникли внаслідок дій представника або його заступника до того, як вони дізналися або повинні були дізнатися про припинення довіреності, зберігають силу для особи, що видала довіреність, і її правонаступників. Це правило не застосовується, якщо третя особа виявилася несумлінною, знала або повинна була знати до здійснення або в момент здійснення угоди з представником, що дія довіреності припинилася.

Правовідносини представництва можуть бути припинені не тільки у зв'язку зі скасуванням довіреності особою, яку представляють, а й унаслідок відмови представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю. Таке взаємне право на одностороннє припинення довіреності пов'язане з довірчим характером даної угоди. Відмова від цього права є недійсною. Проте представник не

може відмовитися від вчинення дій, визначених довіреністю, якщо ці дії були невідкладними або такими, що спрямовані на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, чи іншим особам.

Відмова від вчинення дій, передбачених у довіреності, має юридичне значення для того, кого представляють, і третіх осіб лише в тому випадку, якщо вони були сповіщені про це. Тому представник зобов'язаний негайно повідомити особу, яку він представляє, про відмову від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

Законодавством передбачено санкції за порушення вимог про дотримання порядку відмови представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю. Зокрема, представник відповідає перед особою, яка видала довіреність, за завдані їй збитки у разі недодержання ним вимоги про негайне повідомлення того, кого він представляє, про таку відмову, а також у випадках, коли він відмовився від вчинення дій, які були визначені довіреністю, якщо ці дії були невідкладними або такими, що спрямовані на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, чи іншим особам. Відшкодування збитків та моральної шкоди в такому випадку відбувається відповідно до вимог законодавства.

ПРЕДСТАВНИЦТВО З ПЕРЕВИЩЕННЯМ ПОВНОВАЖЕНЬ

Діяльність представника має здійснюватися у межах повноваження. Правочин, вчинений представником з перевищенням повноважень, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє, лише у разі наступного схвалення правочину цією особою. Правочин вважається схваленим, зокрема, у разі якщо особа, яку він представляє, вчинила дії, що свідчать про прийняття його до виконання.

Перевищення повноваження - це довільне збільшення представником обсягу прав на здійснення правочинів, встановленого вказівками особи, яку представляють, або нормами права. При перевищенні повноважень представник зі своєї ініціативи розширює межі наданого йому повноваження, не погодивши такий відступ з особою, яку він представляє. При визначенні обсягу повноважень слід урахувувати вказівки закону, зміст довіреності та інструкцій особи, яку представляють.

Перевищення повноваження можливе у кількісному і якісному відношенні. Під кількісним перевищенням мається на увазі, наприклад, перевищення: 1) числа, ваги, міри речей; 2) терміну договору, який потрібно укласти; 3) розміру плати або покупної ціни. Якісне перевищення може стосуватися: 1) властивостей і специфіки предмета правочину; 2) вибору контрагента, з яким має бути укладений правочин; 4) характеру самого правочину, вчинення дій, не передбачених довіреністю.

З врахуванням суб'єктивного ставлення представника до своїх дій та їх мети, можна виділити такі види перевищення повноважень:

1) дії з перевищенням повноважень внаслідок помилки щодо обсягу останніх;

2) умисне перевищення повноважень у сподіванні отримати схвалення вчинених дій від особи, яку представляють;

3) умисне перевищення повноважень з метою отримати вигоду для себе.

Правочин, вчинений з перевищенням повноважень, створює, змінює і припиняє цивільні права і обов'язки для особи, яку представляють, лише у разі подальшого схвалення цієї угоди. Якщо

ж схвалення не відбудеться, то такий правочин правових наслідків для того, кого представляють, не має і повинен бути визнаний недійсним. У перших двох випадках перевищення повноважень сторони повертаються у первісний стан. У випадку умисної діяльності з перевищенням повноважень з метою отримати вигоди для себе, правочин визнається недійсним, а на представника, крім того, покладається обов'язок відшкодування збитків, завданих тому, кого він представляв, і третій особі.

Крім того, за певних обставин (наприклад у випадку зловмисної домовленості представника і третьою особою про укладення правочину з перевищенням повноважень) виникає також обов'язок третьою особою відшкодувати особі, яку представляли, збитки, що виникли внаслідок дій представника з перевищенням повноважень.

Законодавство передбачає два варіанти поведінки особи, яку представляють, при представництві з перевищенням повноважень: 1) вона схвалює дії, вчинені від її імені; 2) вона відмовляється від схвалення дій, вчинених від її імені без повноважень або з перевищенням повноважень.

Схвалення дій представника можливе в різних формах: 1) схвалення шляхом заяви про це; 2) схвалення мовчазною згодою; 3) схвалення шляхом здійснення конклюдентних дій, що свідчать про прийняття правочину.

За своєю юридичною природою схвалення є одностороннім правочином, що вимагає сприйняття його третьою особою і представником. У схваленні виражається воля особи, яку представляють, наділити юридичною силою конкретну угоду, укладену для неї з перевищенням повноважень. Наступне схвалення правочину особою, яку представляють, створює, змінює і припиняє цивільні права та обов'язки з моменту вчинення цього правочину.

Слід зазначити, що вищезазначене поширюється лише на випадки добровільного представництва, оскільки при обов'язковому представництві воля особи, яку представляють, є нікчемною і правового значення не має.

В юридичній практиці постають питання про значення схвалення тим, кого представляють, угоди, укладеної з перевищенням повноважень. Отже той, кого представляють, не може ухилитися

від схвалення тієї частини угоди, яка відповідає повноваженням, - за умови, що можливе її самостійне існування. Тому угода, укладена з перевищенням повноважень, якщо її не схвалив той, кого представляють, може бути визнана судом частково дійсною. Якщо ж самостійне існування частини угоди, укладеної в межах повноважень, не є можливим, то вона визнається повністю недійсною.

Витрати, яких зазнав представник, що діяв з перевищенням повноважень, можуть бути стягнені з особи, яку він представляв, як безпідставно набуте майно за правилами гл.83 ЦК, яка стосується набуття, збереження майна без достатньої правової підстави, за наявності всіх умов, необхідних для виникнення відповідних зобов'язань.

Наступне схвалення правочину особою, яку представляють, створює, змінює і припиняє цивільні права та обов'язки з моменту вчинення цього правочину.

ІНШІ ФОРМИ ВСТАНОВЛЕННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ І ОBOB'ЯЗКІВ ЧЕРЕЗ ІНШИХ ОСІБ

Які інші форми встановлення й реалізації цивільних прав і обов'язків відбуваються через інших осіб?

Розмежування різних форм участі третіх осіб в установленні і реалізації цивільних правовідносин має істотне значення, оскільки полегшує вибір саме тих правових засобів, які дозволяють забезпечити досягнення бажаного економічного і правового результату.

Порівняймо представництво з подібними категоріями, які найчастіше зустрічаються в цивільному обігу.

Представництво й комісія.

Коли особа діє за дорученням іншого, але від власного імені, має місце непряме представництво, або комісія. З представництвом ці відносини мають чимало спільного: і представник, і комісіонер діють в інтересах іншої особи; вони обидва вчиняють правочини з третьою особою, будучи уповноваженими на їх здійснення.

Різниця між представництвом та комісією полягає в наступному.

1) комісіонер діє від власного імені, а тому правовий результат його дій настає для нього самого, хоч і не відображається на його майні. Існування комітента (особи, в інтересах якої вчиняється правочин) для третьої особи юридичного значення не має;

2) оскільки комісіонер у вчинених ним правочинах бере права та обов'язки безпосередньо на себе, для третіх осіб не мають значення обсяг повноважень комісіонера і зміст комісійного доручення, наданого йому комітентом. Укладення комісіонером правочину з порушенням вказівок комітента не має наслідком його недійсність, а лише створює право і обов'язок комітента брати його на свій рахунок. Для настання юридичного ефекту представництва суттєвим є знання третіх осіб про те, що представник діє від чужого імені, а також наявність та зміст повноваження;

3) виступ комісіонера від власного імені зумовлює те, що його обов'язком є не тільки укладення угоди, а й її виконання. Виконання ж представником укладеної ним угоди не є обов'язковим.

Представництво і звичайне посередництво.

Від звичайного посередництва представництво відрізняється таким:

1) представник шляхом власного волевиявлення вчиняє правочин замість особи, яку він представляє. Посередники ж не відсторонюють особистої діяльності тих, кому вони учиняють сприяння, їх дії самі по собі не викликають встановлення правового відношення між двома контрагентами. Останні породжують його власними діями, спрямованими на цю мету. Відповідно звичайний посередник не має повноважень і діє від власного імені. Якщо посередник діє від імені іншої особи, він виступає вже не як звичайний посередник, а як представник;

2) посередник, на відміну від представника, обстоює інтереси не одного, а одразу обох контрагентів у рівній мірі і захищає таким чином ще й суспільні інтереси;

3) звичайне посередництво застосовується лише при укладенні правочинів у сфері цивільного обігу між дієздатними особами. Сфера застосування представництва ширша: через представника можливим є як набуття, так і реалізація майнових і немайнових цивільних прав і обов'язків. Крім того, як особа, яку представляють, можуть виступати і недієздатні особи.

Представництво і договір на користь третьої особи.

Як і за представництвом, на підставі договору на користь третьої особи для останньої безпосередньо виникають з юридичних дій інших осіб юридичні наслідки. Особа, яка уклала договір на користь іншого, як і представник, діє в інтересах того, на чию користь цей договір складений. Розмежування представництва і договору на користь третьої особи має практичне значення, як правило, для встановлення суб'єкта обов'язку при наданні зустрічного задоволення стороні, яка виконала договір на користь третьої особи. Різниця між ними полягає в такому:

1) особа, яка укладає договір на користь третьої особи, діє не від її, а від власного імені, у зв'язку з чим сама стає стороною відповідного правового відношення;

2) третя особа набуває за договором не всіх прав і обов'язків, що виникають з нього, а лише окреме право вимоги. При представництві усі права та обов'язки з дій представника виникають лише у особи, яку представляють;

3) суб'єкт, який уклав договір на користь третьої особи, діє не в силу повноваження, а лише на підставі свого волевиявлення, а тому між ним і третьою особою ніяких правовідносин не виникає. Натомість представника і особу, яку представляють, пов'язують внутрішні правовідносини представництва.

Найбільші труднощі становить розмежування представництва і покладання виконання обов'язку боржника на третю особу, яке водночас має важливе значення, дозволяючи правильно вирішувати питання про можливість застосування до тих чи інших випадків виконання зобов'язання третьою особою норм права про необхідність надавати звіт, про можливість відмови третьої особи від виконання чужого зобов'язання тощо.

Всі випадки виконання зобов'язань замість боржника іншими особами можуть бути об'єднані у три групи:

1) виконання зобов'язання здійснюється третьою особою без спеціального акта покладання на неї цього виконання (безпосередньо в силу закону). Так, зобов'язання перевезення, що прийняте на себе першим перевізником, виконується у відповідних частинах у силу закону наступними перевізниками;

2) виконання зобов'язання третьою особою здійснюється за спеціальним погодженням цієї особи з однією із сторін зобов'язання (наприклад, за договором доручення);

3) виконання зобов'язання здійснюється третьою особою за відсутності всіх наведених вище підстав за власним спонуканням.

Як і за представництвом, особа, на яку покладене виконання обов'язку боржника, своїми юридичними діями виконує чуже зобов'язання, створюючи тим самим безпосередньо для боржника за основним зобов'язанням правові наслідки. Як і представник, виконавець обов'язку пов'язаний певними правовими стосунками, внаслідок яких провадиться виконання лише з однією зі сторін основного зобов'язання. Основний боржник, як і особа, яку представляють, з покладанням виконання на третю особу не виключається з правового відношення, що виконується, і несе відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язання третьою особою (крім випадків, прямо зазначених в законі).

Водночас незважаючи на значну подібність представництва і виконання зобов'язання замість боржника іншими особами, останнє не можна розглядати як один з випадків представництва, оскільки між ними існують суттєві відмінності:

1) особа, на яку покладено виконання обов'язку боржника, на відміну від представника, діє від свого імені й виконує власний обов'язок перед боржником, хоча тим самим погашається і борг боржника за основним зобов'язанням;

2) на відміну від представника і особи, яку представляють, третя особа, на яку покладене виконання, і боржник пов'язані між собою правовим відношенням, яке створює економічну підставу для покладання виконання в силу одностороннього волевиявлення боржника.

Представництво і порука.

В силу договору поруки поручитель теж виконує обов'язок замість основного боржника з безпосереднім для останнього правовим результатом.

Проте дії представника і поручителя мають свої специфічні особливості:

1) на відміну від представника, поручитель робить це від власного імені;

2) відповідна дія є для поручителя виконанням власного обов'язку перед кредитором, яка виникла в нього з договору поруки;

3) до поручителя, який виконав зобов'язання, на відміну від представника, переходять всі права кредитора за цим зобов'язанням;

4) поручитель, на відміну від представника, діє в інтересах кредитора, а не основного боржника.

Отже, правовідносини представництва не є тотожними жодній іншій формі вчинення правочинів за допомогою третіх осіб. Залежно від особливостей тієї чи іншої форми посередництва розмежування між нею і представництвом можуть стосуватися сфе-

ри застосування, суб'єктного складу, мети, характеру і результату дій посередника як учасника певних правовідносин. При цьому принципова відмінність представництва від усіх інших форм встановлення та реалізації цивільних правовідносин між двома і більше особами за участю третьої особи полягає у характері взаємних суб'єктивних прав і обов'язків. Зовні це проявляється в тому, що лише представник діє від імені іншої особи, реалізуючи своє суб'єктивне право повноваження та виконуючи обов'язок представляти іншу особу

Зразки довіреностей

Зразок загальної довіреності

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Київ, січня місяця першого дня дві тисячі шостого року.

Я, гр. **Сидоренко Іван Іванович** (іден.1254879635), проживаю в місті Києві по вул. Володимирській, буд. 45, кв. 15, розуміючи значення своїх дій та їх правові наслідки, за попередньою домовленістю з представником за цією довіреністю уповноважую гр. **Петренка Павла Сергійовича**, який проживає в місті Києві по вул. Васильківській, буд. 45, кв. 48:

- вчиняти від мого імені правочини щодо розпорядження всім моїм майном, з чого б воно не складалося і де б воно не знаходилося, зокрема договори купівлі-продажу, міни, застави, передавати майно в користування, приймати майно в дар та будь-які інші договори, на його розсуд, проводити розрахунки за укладеними договорами;

- приймати спадщину чи відмовлятись від неї;

- одержувати належне мені майно, гроші (вклади), цінні папери (в тому числі дивіденди від них), а також документи від будь-яких осіб, установ, підприємств, організацій, в тому числі в усіх банках України, їх відділеннях та відділеннях зв'язку і телеграфу з будь-яких підстав, розпоряджатися (в тому числі відкривати нові рахунки на моє ім'я) рахунками (в національній та іноземній валюті) в усіх банках України, їх відділеннях;

- одержувати поштову, телеграфну та іншу кореспонденцію (грошову і посилочну);

- вести від мого імені справи в усіх державних установах, кооперативних і громадських організаціях, органах нотаріату, у відповідному обласному державному комунальному бюро технічної інвентаризації та експертної оцінки, в органах архітектури, в житлово-експлуатаційних організаціях, у відповідному відділі паспортної і міграційної роботи та інших компетентних органах з питань реєстрації, у відповідному відділі реєстрації актів цивільного стану при отриманні належних мені документів, в Міністерстві юстиції України та в Міністерстві закордонних справ України з питань, пов'язаних з легалізацією документів для подальшого їх використання за кордоном, а також вести мої справи в усіх судо-

вих установах, з усіма правами, які надані позивачу, відповідачу, третій особі і потерпілому, з правом повної чи часткової відмови від позовних вимог, визнання позову, зміни предмета позову, укладення мирової угоди, оскарження рішення суду, подання виконавчих документів до відповідних органів для виконання, одержання присудженого майна або грошей;

- вирішувати від мого імені всі питання щодо одержання рішень, дозволів, довідок, проектної та іншої документації, інших документів, узгоджувати всі питання, що виникають в процесі виконання повноважень.

Для цього надаю моєму представнику право подавати та одержувати будь-які документи, підписувати від мого імені усі необхідні документи, сплачувати належні з мене платежі, включаючи державне мито (плату), а також вчиняти всі інші юридично значимі дії, пов'язані з цією довіреністю.

Зміст ст. ст. 237, 247, 248, 249, 250 Цивільного кодексу України мені нотаріусом роз'яснено.

Довіреність видана строком на три роки і дійсна до першого січня дві тисячі дев'ятого року.

Підпис: _____

Місто Київ, 01 січня 2006 року.

*Ця довіреність посвідчена мною, **Трало І.П.**, приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу.*

Довіреність підписана гр. Сидоренко Іваном Івановичем у моїй присутності.

Особу його встановлено, дієдатність перевірено.

Зареєстровано в реєстрі за N _____

Стягнуто плату _____

Приватний нотаріус _____

Зразок генеральної довіреності

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Київ, січня місяця першого дня дві тисячі шостого року.

Я, гр. **Кубар Наталія Анатоліївна** (іден. 1247896515), проживаю в м. Києві по вул. Володимирській, буд. 14, кв. 45, доручаю гр. **Петренко Юлії Валеріївні**, яка проживає в місті Києві по вул. Хмельницького Богдана, буд. 12, кв. 78, вчиняти від мого імені дії щодо належного мені на підставі Свідоцтва про реєстрацію ТЗ серії ІНС № 458745, виданого МРЕВ-3 ДАІ ГУ МВС України в м. Києві 31.07.2002 року, автомобіля марки HONDA HR-V, 2004 року випуску, колір чорний, двигун № 15487, кузов WDB12548A7895, державний номерний знак 14585 КІ, який перебуває на обліку в МРЕВ-3 ДАІ ГУМВС України в м. Києві з першого січня дві тисячі шостого року.

Для цього надаю йому право:

- представляти мої інтереси в органах нотаріату, комісійних магазинах, органах Державтоінспекції, органах страхування, комісіях або в будь-яких інших підприємствах, установах та організаціях незалежно від їх підпорядкування і форм власності з усіх без винятку питань, пов'язаних з експлуатацією, наданням в користування та відчуженням автомобіля, його переобладнанням (зміна типу і моделі автомобіля, кольору, заміна у встановленому порядку двигуна, кузова, інших деталей), ремонтом, проходженням державного технічного огляду;
- визначати на власний розсуд місце стоянки автомобіля;
- при необхідності зняти автомобіль з обліку, одержати транзитні номери;
- подавати та одержувати необхідні довідки та документи, включаючи заяви, дублікат реєстраційного документа у разі його втрати;
- укладати від мого імені договори щодо розпорядження та користування автомобілем, визначаючи на власний розсуд ціну та інші їх умови, одержувати належні мені за цими договорами грошові суми, укладати договори обов'язкового страхування цивільної відповідальності, укладати, якщо в тому буде необхідність,

від мого імені договори про відшкодування завданої шкоди, одержувати за такими правочинами грошові суми у розмірах згідно із калькуляціями, актами, експертними висновками тощо;

• вчиняти також всі інші юридично значимі дії, пов'язані з цією довіреністю.

Довіреність видана з правом передоручення строком на три роки і дійсна до першого січня дві тисячі дев'ятого року.

Зміст ст. ст. 237, 240, 248, 249, частин 2, 3 ст. 250 Цивільного кодексу України, ст. 8 Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб", пунктів 20 та 55 Правил державної реєстрації та обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів та мотоколясок, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1998 р. N 1388, якими передбачається необхідність переоформлення довіреності у разі одержання дубліката реєстраційного документа та порядок заміни реєстраційного документа, виданого на ім'я довірителя, на свідоцтво про реєстрацію ТЗ на ім'я повіреного у разі його виїзду за кордон, мені нотаріусом роз'яснено.

Підпис: _____

Місто Київ, 01 січня 2006 року.

*Ця довіреність посвідчена мною, **Трало І.В.**, приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу.*

Довіреність підписана гр. Кубар Наталією Анатоліївною у моїй присутності.

Особу його встановлено, дієдатність перевірено.

Зареєстровано в реєстрі за N _____

Стягнуто плату _____

Приватний нотаріус _____

Зразок довіреності на користування банківською скринькою (чарункою, сейфом)

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Київ, дві тисячі шостого року, січня місяця, першого дня.

За попередньою усною домовленістю я, **Носов Олександр Олександрович**, (іден. № 1259684365), мешкаю: м. Київ, вул. Володимирська, буд. № 10, кв. № 15, **уповноважую Іваненко Людмилу Петрівну**, що мешкає: м. Київ, вул. Пирогово, буд. № 15, кв. № 32, користуватися моєю особистою банківською скринькою (чарункою, сейфом) № 15, згідно договору за № 67 від 25.11.200-5р., яка знаходиться в Акціонерному банку "АВАЛ" м. Києва.

Довіреність дійсна *по перше лютого дві тисячі шостого року.*

Підпис _____

Місто Київ, 01 січня 2005 року.

*Ця довіреність посвідчена мною, **Торсій В.Я.**, приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу.*

*Довіреність підписано **Носовим Олександром Олександровичем**, у моїй присутності. Особу його(її) встановлено, дієздатність перевірено.*

Зареєстровано в реєстрі під № _____.

Стягнуто плати згідно ст. 31 Закону України "Про нотаріат".

Приватний нотаріус _____

Зразок довіренності на представництво в бюро технічної інвентаризації та реєстрації права власності на об'єкти нерухомого майна

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Київ, дві тисячі шостого року, січня місяця, першого дня.

За попередньою усною домовленістю між сторонами я, **Симоненко Дмитро Олександрович** (іден. № 1234567890), мешкаю: м. Київ, вул. Стрітенська, буд. № 10, кв. № 12, **уповноважую Давиденко Ольгу Миколаївну**, що мешкає: м. Київ, просп. Червонозоряний, буд. № 94, кв. № 80, бути моїм представником в Київському міському бюро технічної інвентаризації та реєстрації права власності на об'єкти нерухомого майна з приводу замовлення та отримання довідки-характеристики на квартиру, розташовану за адресою: м. Київ, вулиця Трьохсвятительська, буд. № 10, кв. № 5, а також бути моїм представником у відповідних житлово-експлуатаційних організаціях, «Київенерго», телефонному вузлі, «Київ-міськгаз».

Для чого надаю йому(їй) право подавати від мого імені заяви (в тому числі щодо мого зняття та постановки на реєстраційний облік) одержувати необхідні довідки та інші документи, розписуватися за мене, а також виконувати всі інші дії, пов'язані з цією довіреністю.

Довіреність видана строком до першого лютого дві тисячі шостого року.

ПІДПИС _____

Місто Київ, 01 січня 2006 року.

*Ця довіреність посвідчена мною, **Торсій В.Я.** приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу.*

*Довіреність підписано **Симоненком Дмитром Олександровичем**, в мой присутності. Особу його(її) встановлено, дієздатність перевірено.*

Зареєстровано в реєстрі за № _____.

Стягнуто плати за домовленістю.

Приватний нотаріус _____

Зразок довіреності на представництво інтересів з питань оформлення документів для виїзду за кордон

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Київ, перше січня дві тисячі шостого року.

Я, **САВЧЕНКО ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ** (іден. 198654-7898), що проживаю у місті Києві, на вулиці Жашківській, 29 кв. 37, попередньо ознайомлений нотаріусом з загальними вимогами, додержання яких є необхідним для чинності правочину, повністю усвідомлюючи значення своїх дій та згідно свого вільного волевиявлення, котре відповідає моїй внутрішній волі як учасника цього правочину, у відповідності до вимог ст. 244 Цивільного кодексу України та на підставі укладеного з повіреним усного договору, цією довіреністю **уповноважую** гр. **ПОЛЯКОВУ ТЕТЯНУ МИХАЙЛІВНУ**, котра мешкає у м. Запоріжжі, на вул. Квітуцій, 31, **бути моїм представником** в державних установах України, в тому числі в Міністерстві юстиції України, Міністерстві закордонних справ України, Міністерстві внутрішніх справ, у їх структурних підрозділах на місцях, в органах нотаріату тощо, а також у Посольстві Литовської Республіки (*) в Україні з питання реєстрації, оформлення та легалізації (вчинення апостилю), переданих їй чи отриманих нею за цією довіреністю документів (їх дублікатів, копій), необхідних мені для виїзду за кордон, перелік яких відомий моєму представникові згідно з умовами договору доручення.

Для цього гр. **ПОЛЯКОВА ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА** вправі: робити від мого імені заяви, як усні, так і письмові; підписувати будь-які документи, які стосуватимуться наданих довіреністю повноважень; представляти мене у будь-яких органах чи установах, підприємствах, організаціях з питань витребовування та отримання належних мені та/чи призначених для мене документів чи їх копій або дублікатів; одержувати, а також подавати від мого імені будь-які документи з метою виконання наданих цією довіреністю повноважень (в тому числі робити їх нотаріальні копії, ставити питання про засвідчення їх перекладу, вчинення процедури легалізації чи проставляння апостилю); оплачувати державне мито та інші збори, здійснювати оплату наданих для мене послуг у порядку і на умовах, передбачених законодавством України та Литовської Республіки при оформленні передбачених довіреністю до-

кументів; виконувати всі інші дії в межах та обов'язки, передбачених чинним законодавством України та Литовської Республіки для такого роду уповноважень, та які б належало виконувати мені, якби я особисто займався цим питанням.

Довіреність видана без права передоручення строком на ТРИ МІСЯЦІ і дійсна до першого вересня дві тисячі шостого року.

Зміст ст. ст. 244, 245, 247-250 Цивільного кодексу України щодо поняття довіреності, її форми, строків, припинення представництва за довіреністю, скасування довіреності та відмови представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю, мені нотаріусом роз'яснено.

Підпис: _____

Місто Київ, 01 січня 2006 року.

*Я, **Петренко Петро Петрович** нотаріус Київського міського нотаріального округу, посвідчую, що наведена вище довіреність вчинена **гр. Савченком Володимиром Івановичем**, який проживає у місті Києві, на вулиці Жашківській, 29 кв. 37, і який з'явився до мене особисто, відомий як особа, зазначена в довіреності, яка особисто підписала її у моїй присутності і належним чином підтвердила мені оформлення цієї довіреності.*

Зареєстровано в реєстрі за № _____

Стягнуто плати _____

Приватний нотаріус _____

(*) - виходячи зі змісту та вимог Венської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року, територія посольства (консульської установи, дипломатичного представництва) іноземної країни є територією іноземної країни, у зв'язку з чим посвідчувальний напис у наведеному вище зразкові довіреності викладається як для вчинення дій за кордоном.

Зразок довіреності на розпорядження конкретним майном**Д О В І Р Е Н І С Т Ь**

Місто Київ, дві тисячі шостого року, січня місяця, першого дня.

За попередньою усною домовленістю я, **Давиденко Ольга Миколаївна** (іден. № 1234567890), мешкаю: м. Київ, вул. Курнатовського, буд. № 12, кв. № 15, **у п о в н о в а ж у ю Дашка Івана Семеновича**, мешкає: м. Київ, вул. Воровського, буд. № 12, кв.45

ПРОДАТИ за ціну та на умовах йому (їй) відомих належну мені на праві приватної власності квартиру № 15 (п'ятнадцять), за адресою: м. Київ, вулиця Курнатовського, будинок № 12 (дванадцять), кв. № 15 (п'ятнадцять).

Для цього надаю йому(їй) право подавати від мого імені заяви, одержувати необхідні довідки та інші документи, розписуватися за мене, в тому числі на договорах цивільно-правового характеру, бути моїм представником в Київському міському бюро технічної інвентаризації та реєстрації права власності на об'єкти нерухомого майна для замовлення та отримання довідки-характеристики, одержати належні мені гроші, а також виконувати всі дії, пов'язані з цією довіреністю.

Зміст ст. 1 п. 1.2 Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб" та ст. 65 Сімейного кодексу України, мені нотаріусом роз'яснено.

Довіреність видана терміном на один рік та дійсна до першого січня дві тисячі сьомого року.

ПІДПИС _____

Місто Київ, 01 січня 2006 року.

*Ця довіреність посвідчена мною, **Торсій В.Я.**, приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу.*

*Довіреність підписано **Давиденко Ольгою Миколаївною** у моїй присутності. Особу його(її) встановлено, дієздатність перевірено.*

Зареєстровано в реєстрі під № _____.

Стягнуто плати згідно ст. 31 Закону України "Про нотаріат".

Приватний нотаріус _____

Зразок щодо виконання представницьких функцій

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Київ, дві тисячі шостого року, січня місяця, першого дня.

Я, **Симоненко Валентина Іванівна**, (іден. № 1234569870), мешкаю за адресою: м. Київ, вулиця Володимирська, буд. № 12, кв. № 45, в силу досягнутої попередньої усної домовленості між сторонами уповноважую **Потапенка Віктора Володимировича**, що мешкає: м. Київ, вул. Жмаченка, буд. № 45, кв. № 12; бути моїм представником у всіх державних та недержавних органах та установах з питань державної реєстрації Товариства з обмеженою відповідальністю “ЛОРАК”, засновником якого я є.

Для чого надаю йому право підписувати, здавати та отримувати всі необхідні документи в Шевченківській районній у м. Києві державній адміністрації (в тому числі отримати свідоцтво про державну реєстрацію), ставити Товариство на облік в органах статистики, пенсійного фонду, фондах соціального страхування, ДПІ м. Києва (в тому числі отримати довідку 4 ОПП), відкрити поточний рахунок в банку, отримувати дозвіл на виготовлення печатки та штампів, отримати печатки та штамп, а також виконувати інші необхідні дії, пов'язані з даним дорученням.

Довіреність видана без права передовіри та дійсна до першого березня дві тисячі шостого року.

ПІДПИС: _____

Місто Київ, 01 січня 2006 року.

*Цю довіреність посвідчено мною, **Торсій В.Я.** приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу.*

*Довіреність підписано **Симоненко Валентиною Іванівною**, у моїй присутності. Особу його (її) встановлено, дієздатність перевірено.*

Зареєстровано в реєстрі за № _____.

Стягнуто плати згідно ст. 31 Закону України “Про нотаріат”.

Приватний нотаріус _____

Зразок довіреності на представництво в судових органах

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Київ, дві тисячі шостого року, січня місяця, першого дня.

Я, **Іванюк Роман Сергійович**, (іден № 12554693870), що проживаю у місті Києві, на вул. Володимирська, буд. № 25, кв. № 12, обізнаний із загальними вимогами, додержання яких є необхідним для чинності правочину, повністю усвідомлюючи значення своїх дій та згідно власного вільного волевиявлення, котре відповідає моїй внутрішній волі, у відповідності до вимог ст. 244 Цивільного кодексу України на підставі укладеного з повіреним усного договору, цією довіреністю **уповноважую** гр. **Мироненка Сергія Максимовича**, котрий проживає у місті Києві, на вул. Пирогова, буд. № 5, кв. № 2, **бути моїм представником** в судових органах України будь-якої ланки, з усіма необхідними для того повноваженнями, які надано законом позивачу та/чи потерпілому, ознайомлюватися з матеріалами справи; заявляти клопотання та відводи; давати усні та письмові пояснення в судових установах, які займаються розглядом моєї справи; повністю або частково відмовлятися від позовних вимог; змінювати підстави або предмет позовів; укладати мирові угоди; оскаржувати рішення суду; отримувати рішення суду та подавати його на реалізацію; подавати виконавчі документи до стягнення, - з питань, пов'язаних із захистом моїх авторських прав (як майнових, так і особистих немайнових), в тому числі, але не виключно, передбачених ст. ст. 423, 424, 438, 440 Цивільного кодексу України.

За цією довіреністю представник також вправі: подавати та підписувати від мого імені всі документи, в тому числі заяви, клопотання тощо; отримувати витяги та копії судових рішень і інших документів, що є в матеріалах справи та отримання яких дозволяється законом; брати участь у судових засіданнях та у дослідженні доказів; наводити свої доводи і міркування з усіх питань, що виникають в ході судового процесу, якщо це дозволяється процесуальним законодавством; апелювати до вищестоящої судової інстанції; оскаржувати рішення суду до касаційної інстанції; вчиняти інші дії, передбачені чинним законодавством України для такого роду уповноважень (**за виключенням пред'явлення позову, отримання майна та грошових сум**), та які на думку представника будуть до-

цільними для правильного і ефективного виконання цієї довіреності.

Довіреність зберігає чинність протягом ДВОХ РОКІВ (тобто, до першого січня дві тисячі восьмого року), якщо не буде припинена раніше цього терміну шляхом скасування з дотриманням при цьому вимог цивільного законодавства.

Зміст ст. ст. 244, 245, 247-250 Цивільного кодексу України щодо поняття довіреності, її форми, строків, припинення представництва за довіреністю, скасування довіреності та відмови представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю, мені нотаріусом роз'яснено.

ПІДПИС: _____

*01 січня 2006 року ця довіреність посвідчена мною, **Торсій В.Я.**, приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу. Довіреність підписана **гр. Іванюком Романом Сергійовичем** у моїй присутності. Особу його встановлено, дієздатність перевірено.*

Зареєстровано в реєстрі за № _____

Стягнуто плати: згідно ст. 31 Закону України "Про нотаріат".

Приватний нотаріус _____

Зразок довіреності оперативного управління**Д О В І Р Е Н І С Т Ь**

Місто Київ, дві тисячі шостого року, січня місяця, першого дня.

За попередньою усною домовленістю між сторонами я, **Марчук Катерина Борисівна**, (іден. № 1254639870), мешкаю за адресою: м. Київ, вул. Борисівська, буд. № 12, кв. № 45, уповноважую **Паренка Валерія Ігоровича**, що мешкає за адресою: м. Київ, вул. Б. Хмельницького, буд. № 54, кв. № 45

УПРАВЛЯТИ належною мені на праві приватної власності квартирою за № 45 (сорок п'ять), що знаходиться в будинку № 12 (дванадцять), розташованій по вулиці Б. Хмельницького в місті Києві.

Для цього надаю йому право здійснювати нагляд за квартирою, мати до неї вільний доступ, вносити необхідні платежі, які стосуються реалізації мого права власності на квартиру, в тому числі комунальні, за користування телефонним зв'язком та іншими послугами, представляти мої інтереси в будь-яких установчих чи підприємствах незалежно від підпорядкування та форми власності, в тому числі житлово-експлуатаційних, органах нотаріату, бюро технічної інвентаризації тощо з питань, пов'язаних з управлінням квартирою, подавати від мого імені будь-які заяви, що стосуються виконання цього доручення, отримувати довідки чи інші документи, укладати договори аренди зазначеної квартири, самостійно визначаючи суми, терміни та інші умови договорів, розписуватися за мене, здійснювати поточний ремонт квартири, ремонтувати та замінювати санітарно-технічні прилади і пристрої, що вийшли з ладу з вини власника квартири або через невідповідну експлуатацію, механічне пошкодження тощо, а також вчиняти всі інші юридично значимі дії, пов'язані з цією довіреністю.

Довіреність видано строком на два роки та дійсна *до першого січня дві тисячі восьмого року.*

ПІДПИС _____

Місто Київ, 01 січня 2006 року.

*Ця довіреність посвідчена мною, **Торсій В.Я.**, приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу.*

*Довіреність підписано **Марчук Екатериною Борисівною**, в моїй присутності. Особу його(її) встановлено, дієздатність перевірено. Зареєстровано в реєстрі за № _____.*

Стягнуто плати згідно ст. 31 Закону України "Про нотаріат".

Приватний нотаріус _____

Використана література

1. Конституція України.
2. Цивільний кодекс України: К.: Юрінком Інтер, 2003. – 464с.
3. Закон України “Про нотаріат”.
4. Цивільний кодекс України: Коментар. Видання друге із змінами за станом на 15 січня 2004 р.- Х.: ТОВ “Одіссей”, 2004. – 856 с.
5. Цивільний кодекс України: Підручник: У 2-х кн./ О.В.Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Добрава, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – 2-е вид., доповн. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – кн.1 – 736с.
6. Єрух. А.М., Козяков Ю.М. Практичний курс нотаріату. Зразки нотаріальних документів, роз’яснення, коментарі. – К.: Істина, 2006 – 576.
7. Мала енциклопедія нотаріуса від № 2 (14), квітень 2005 р.
8. Наказ Міністерства юстиції України “Про затвердження Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України” від 03.03.2004 р. № 20/5.

Зміст

Вступ.	3
Поняття представництва.	4
Повноваження представника.	8
Підстави виникнення та види представництва.	12
Передоручення.	15
Представництво за договором.	17
Представництво з перевищенням повноважень.	25
Інші форми встановлення й реалізації цивільних прав і обов'язків через інших осіб.	28
Зразки довіреностей.	33
Використана література.	48

*Видання здійснено в рамках українсько-нідерландського проекту МАТРА
“Впровадження нового Цивільного кодексу в Україні”
The publication is made within the frameworks of the Ukrainian – Netherlands
project MATRA “Implementation of the Ukrainian Civil Code”*

Програма трансформації
суспільства Центральної та
Всхідної Європи (МАТРА)
Міністерства закордонних
справ Королівства
Нідерландів

Social Transformation
Programme Central and
Eastern Europe (MATRA) of
the Netherlands Ministry of
Foreign Affairs

Центр міжнародного
правового
співробітництва
(Нідерланди)

Center for International
Legal Cooperation
(Netherlands)

Центр
суддівських студій
(Україна)

Centre
for Judicial Studies
(Ukraine)

Розповсюджується БЕЗКОШТОВНО

Представництво

Комп'ютерна верстка: *А.Казаков, В.Станіславський*
Підписано до друку 21 IX 2006 р. Формат А5/56. Папір офсетний.
Гарнітура Петербург. Друк офсетний. Наклад 4 000 пр. Зам. № П-1018 від 30.08.06.

Надруковано ТОВ “Поліграф-Експрес”,
04071, м. Київ, вул. Верхній Вал, 2А. Тел.: (044) 417-61-60.
Свідоцтво про видавничу діяльність: Серія КІ № 88 від 16 II 2006 р. видане
Державним комітетом телебачення і радіомовлення України.